

De Vijf-Dimensionale Persoonlijkheidstest (5DPT)

Dirk van Kampen

De Vijf-Dimensionale Persoonlijkheidstest (5DPT) is een persoonlijkheidsvragenlijst voor volwassenen, voor gebruik binnen de klinische praktijk en in wetenschappelijk onderzoek. In dit whitepaper wordt beargumenteerd waarom bij de ontwikkeling van de 5DPT gebruik is gemaakt van de theoriegebaseerde – en niet van de lexicale – benadering in de persoonlijkheidspsychologie, en waarom de 5DPT een beter en meer valide instrument is om persoonlijkheid te meten dan de vragenlijsten die op het Five Factor Model of vijffactorenmodel (FFM) zijn gebaseerd.

In de huidige persoonlijkheidspsychologie neemt het vijffactorenmodel (FFM) van McCrae en Costa een belangrijke plaats in. Vragenlijsten ter meting van de vijf FFM-factoren – waaronder de NEO-FFI, de NEO-PI-R en de NEO-PI-3 – worden dan ook veelvuldig afgenomen, zowel in het kader van diagnostiek en assessment als bij psychologisch wetenschappelijk onderzoek. Met Costa & McCrae (1985, 1992b) wordt meestal aangenomen dat de FFM-factoren identiek zijn aan die van het lexicale Big Five-model, wat een gelukkige omstandigheid zou zijn omdat dit model – gegrondvest als het is op een analyse van alle persoonlijkheidsbeschrijvende termen in de natuurlijke taal – zijn belangrijkheid ontleent aan het feit dat de daarin opgenomen dimensies een uitputtende beschrijving bieden van het totale persoonlijkheidsdomein. De grote populariteit van zowel het vijffactorenmodel als de daarop gebaseerde NEO-vragenlijsten neemt echter niet weg dat kritiek op het vijffactorenmodel zeer wel mogelijk is.

Ongelijkheid tussen het vijffactorenmodel en de Big Five

Het eerste kritiekpunt op het vijffactorenmodel betreft de gelijkstelling van de FFM-factoren met de Big Five-dimensies. In dit verband is een studie van Goldberg (1992) van belang, waarin correlaties tussen FFM en Big Five werden gevonden van 0.69 voor Extraversie/Surgency, 0.56 voor Agreeableness, 0.67 voor Conscientiousness, -0.69 voor Neuroticisme/Emotionale Stabiliteit, en 0.46 voor Openness to Experience/Intellect. Praktisch dezelfde correlaties zijn ook door Briggs (1992) gerapporteerd. Tevens rekening houdend met een studie van Mooradian & Nezlek (1996), moet dan ook worden vastgesteld dat het met name de factoren Openness en Agreeableness zijn die in hun correlatie met de Big Five-dimensies tekortschieten, hoewel ook de resterende FFM-factoren minder hoog met hun veronderstelde evenknie in het Big Five-model correleren dan op grond van de identiteitsclaim van McCrae en Costa mag worden verwacht.

Ook al zou men dus in de persoonlijkheidspsychologie willen vasthouden aan het lexicale Big Five-model, dan nog moet de conclusie luiden dat de door McCrae en Costa geconstrueerde NEO-vragenlijsten niet de meest geëigende instrumenten zijn om de Big Five-dimensies te meten. Daarbij komt nog dat de factorstructuur van de NEO-vragenlijsten gekenmerkt wordt door onvoldoende zuivere of anderszins onwenselijke ladingen (zie bijvoorbeeld Egan, Deary & Austin, 2000; Hull et al., 2010) en dat van de op itemniveau geëxtraheerde FFM-factoren enkel Neuroticisme en Extraversie blijken te hebben gegeven voldoende invariant te zijn ten opzichte van de steekproefparameters sekse en leeftijd (Van Kampen, 2011). Alleen voor deze beide dimensies geldt dus dat hun definitie gelijk blijft, of deze dimensies nu gemeten worden bij vrouwen of mannen, of bij jongere of oudere personen.

Wenselijkheid van theoriegebaseerde constructen

Het is niet zo verwonderlijk dat het vijffactorenmodel vaak verward wordt met de Big Five. Historisch gezien is het vijffactorenmodel namelijk een aanpassing van een eerder ontwikkeld theoriegebaseerd model – met enkel de factoren Neuroticisme, Extraversie en Openheid – aan wat later door Goldberg (1990, 1992) werd aangetoond in lexicale Big Five- studies (zie bijvoorbeeld Costa & McCrae, 1980). Het tweede kritiekpunt dat ik hier wil inbrengen betreft deze aanpassing.

Was het wel zo verstandig van McCrae en Costa om hun oorspronkelijke theoretische benadering in te ruilen voor een in feite lexicaal georiënteerde aanpak? Natuurlijk, de lexicale ‘uitputtendheid’ van een bepaalde set dimensies is belangrijk (en wordt ook gewaarborgd in het Big Five-model), maar zoals Eysenck (1991, 1994a, 1994b, 1997) opmerkt: de claim dat een persoonlijkheidsfactor een basale dimensie is binnen een bepaald veld van studie is enkel mogelijk na onderzoek of de factor in kwestie kan worden ingebed in een getoetste theorie of nomologisch netwerk. Volgens Eysenck is het de vaststelling dat een algemene causale theorie tot bevestigde predicties heeft geleid over het gedrag van mensen met uiteenlopende trekposities, die ervoor zorgt dat de trek een fundamentele eigenschap is, ongeacht of die eigenschap binnen het totale persoonlijkheidsdomein nu wel of niet voldoende variantie verklaart. Anders gezegd: terwijl het bij Eysenck gaat om constructvaliditeit, biedt de lexicale benadering enkel een beschrijving van bepaalde gedragingen, zonder de mogelijkheid een onderliggende theorie te confirmeren (zie Eysenck, 1995). Ook andere onderzoekers hebben betwijfeld of de lexicale aanpak wel voldoende inzicht biedt in de psychologische mechanismen en dynamiek, die op intrinsieke wijze een relatie hebben met iemands persoonlijkheid of typerende gedrag (zie bijvoorbeeld Block, 1995).

De theoretische basis van de 5DPT

Bij de ontwikkeling van de Vijf-Dimensionale Persoonlijkheidstest (5DPT) is gekozen voor de theoriegebaseerde benadering in de persoonlijkheidspsychologie. Het 5DPT-model betreft een uitbreiding van en kritiek op het PEN-model van Eysenck, dat vooral klinisch geformuleerd is. Bij de 5DPT zijn de door Eysenck geïntroduceerde dimensies Extraversie (E) en Neuroticisme (N) gehandhaafd en is de Psychoticisme factor (P) vervangen door drie theoriegefundeerde dimensies: Insensitiviteit (S), Ordelijkheid (G) en Absorptie (A). De theorie van het PEN-model voldoet echter niet volledig, om vier redenen (zie Van Kampen, 1993, 1996, 2009):

- 1 In essentie betreft de door Eysenck gepostuleerde genetische verwantschap van schizofrenie en manisch-depressieve psychose hooguit de relatie met unipolaire depressie.
- 2 Alleen de schizoïde (en niet de ‘klassieke’) vorm van psychopathie maakt deel uit van de groep spectrumstoornissen die genetisch geassocieerd zijn met schizofrenie.
- 3 Schizofrene, unipolair depressieve en manische patiënten vertonen niet dezelfde premorbide persoonlijkheidstrekken die door Eysenck geacht worden de dimensie Psychoticisme te definiëren.
- 4 Eysenck haalt ten onrechte twee verschillende conceptualisaties van deze factor door elkaar: een ‘fenotypisch’ P-continuüm, zich uitstrekkend van normaliteit naar psychose, en een ‘genotypische’ P-factor, die enkel de kans op het krijgen van een psychose aangeeft.

Het zijn deze vier bezwaren die – onder handhaving van de dimensies E en N – aanleiding waren om in plaats van P drie orthogonale dimensies te postuleren: de eerdergenoemde factoren Insensitiviteit, Ordelijkheid en Absorptie.

Validiteit van de 5DPT

Naast aanwijzingen voor de soortgenootvaliditeit van de 5DPT (waarbij dit instrument onder meer in verband werd gebracht met de NEO-FFI en de HEXACO-PI-R, zie bijvoorbeeld De Vries & Van Kampen, 2010), werd de validiteit van de 5DPT met name vanuit theoretisch perspectief onderzocht. In dit onderzoek (zie Van Kampen, 2012) werden bijvoorbeeld, uitgaande van de Absorptie-schaal, verwachte correlaties gevonden met fantasiebereidheid, positieve kenmerken van schizotypie, en het ‘transliminality’-concept van Thalbourne (1998) dat onder meer verwijst naar dissociatief gedrag en een predispositie voor hallucinaties. Ook belangrijk voor Absorptie is onderzoek waarbij de 5DPT in verband werd gebracht met de symptoomdimensies van de Schizotypic Syndrome Questionnaire (Van Kampen, 2006a), dat wil zeggen met continua die deel uitmaken van een getoetst model ter beschrijving van de temporele ontvouwing van het schizofrene pro-

droom (Van Kampen et al., 2009; Van Kampen, 2014). Opmerkelijk in dit verband is overigens dat het aan Absorptie gerelateerde FFM-construct Openness to Experience recentelijk ook werd bekritiseerd door aanhangers van de NEO-benadering, vanwege het ontbreken van een duidelijke relatie met deviant gedrag en dat gepleit werd om dit construct te vervangen door de 5DPT-schaal Absorptie (Gore, 2013; Gore & Widiger, 2013). Ook wat de overige 5DPT-dimensies betreft, werden diverse voorspelde relaties gevonden. Zo werden bijvoorbeeld verbanden aangetoond met de DAPP-BQ van Livesley en Jackson (zie Van Kampen, 2006b) en met de CATI-schalen voor het meten van As II-persoonlijkheidsstoornissen (Coolidge et al., 2008).

5DPT overbruggt kloof in persoonlijkheidspsychologie

Wat de structurele validiteit van de 5DPT aangaat, blijken de 100 items van dit instrument volstrekt factorzuiver. Dit positieve resultaat is overigens weinig verwonderlijk omdat, voorafgaand aan de vaststelling van de definitieve 5DPT, meerdere voorlopige versies van dat instrument zijn onderzocht met de expliciete doelstelling om items voor iedere dimensie te selecteren die uitsluitend een bedoelde lading vertonen (Van Kampen, 2012). Daarnaast kon worden vastgesteld dat de 5DPT-factoren in hoge mate invariant zijn, niet alleen ten opzichte van de steekproefparameters leeftijd en sekse (zie boven), maar net zo goed ten opzichte van zes andere parameters, waaronder de factoren van de 5DPT zelf (Van Kampen et al., 2012). Gezien het feit dat de 5DPT-dimensies dus in elk van de op basis van deze parameters samengestelde groepen een gelijke betekenis hebben, lijkt de 5DPT in staat om de traditionele kloof te overbruggen tussen de nomothetische en de idiografische benadering in de persoonlijkheidspsychologie (zie ook Van Kampen, 2000b).

Gebruik de 5DPT als vervanging voor NEO-vragenlijsten

Samenvattend kunnen we op grond van het bovenstaande stellen dat de 5DPT een goede keus is als we uitzien naar een vervangend instrument voor de weliswaar populaire, maar gebrekkige NEO-vragenlijsten. Evenals Eysenck, verdedig ook ik de stelling dat niets in de psychologie zo goed is als een goede theorie, en dat we daarom ook in de persoonlijkheidspsychologie het best gebruik kunnen maken van theoriegebaseerde constructen.

Een andere reden om voor de 5DPT te kiezen, volgt uit de eis van Eysenck dat in de persoonlijkheidspsychologie enkel constructen mogen worden ingevoerd waarvan de invariantie ten opzichte van meerdere steekproefparameters expliciet is aangetoond. Het is duidelijk dat de 5DPT-factoren – onder gebruikmaking van acht parameters – aan deze eis geheel voldoen, terwijl van de FFM-factoren op itemniveau slechts twee dimensies invariant zijn gebleken, en dan nog enkel ten opzichte van de parameters sekse en leeftijd.

Literatuur

- Block, J. (1995). A contrarian view of the five-factor approach to personality description. *Psychological Bulletin*, 117, 187-215.
- Briggs, S.R. (1992). Assessing the five-factor model of personality description. *Journal of Personality*, 60, 253-293.
- Coolidge, F.L., Segal, D.L., Cahill, B.S. & Archuleta, J.L. (2008). A new five-factor model of psychopathology: preliminary psychometric characteristics of the Five-Dimensional Personality Test (5DPT). *Personality and Individual Differences*, 44, 1326-1334.
- Costa, P.T. & McCrae, R.R. (1980). Still stable after all these years: Personality as a key to some issues in adulthood and old age. In: P.B. Baltes & O.G. Brim (Eds.) *Life span development and behavior*, Vol. 3 (p. 65-102). New York: Academic Press.
- Costa, P.T. & McCrae, R.R. (1985). *The NEO Personality Inventory manual*. Odessa: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P.T. & McCrae, R.R. (1992b). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 653-665.
- De Vries, R.E. & Van Kampen, D. (2010). The HEXACO and 5DPT models of personality: A comparison and their relationships with psychopathy, egoism, pretentiousness, immorality, and Machiavellianism. *Journal of Personality Disorders*, 24, 244-257.
- Egan, V., Deary, I. & Austin, E. (2000). The NEO-FFI: Emerging British norms and an item-level analysis suggest N, A and C are more reliable than O and E. *Personality and Individual Differences*, 29, 907-920.

- Eysenck, H.J. (1991). Dimensions of personality: 16, 5 or 3? – Criteria for a taxonomic paradigm. *Personality and Individual Differences*, 12, 773-790.
- Eysenck, H.J. (1994a). The importance of theory in the taxonomy of personality. In: B. De Raad, W.K.B. Hofstee & G.L. Van Heck (Eds.) *Personality psychology in Europe*, Vol. 5 (p. 6-13). Tilburg: Tilburg University Press.
- Eysenck, H.J. (1994b). The Big Five or Giant Three: Criteria for a paradigm. In: C.F. Halverson, G.A. Kohnstamm & R.P. Martin (Eds.) *The developing structure of temperament and personality from infancy to adulthood* (p. 37-51). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Eysenck, H.J. (1995). How valid is the psychoticism scale? A comment on the Van Kampen critique. *European Journal of Personality*, 9, 103-108.
- Eysenck, H.J. (1997). Personality and experimental psychology: The unification of psychology and the possibility of a paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1224-1237.
- Goldberg, L.R. (1990). An alternative 'description of personality': The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
- Goldberg, L.R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4, 26-42.
- Gore, W.L. (2013). *The DSM-5 dimensional trait model and the five-factor model*. Master Thesis, University of Kentucky.
- Gore, W.L. & Widiger, T.A. (2013). The DSM-5 dimensional trait model and Five-Factor Models of general personality. *Journal of Abnormal Psychology*, 122, 816-821.
- Hull, D.M., Beaujean, A.A., Worrell, F.C. & Verdisco, A.E. (2010). An item-level examination of the factorial validity of NEO Five-Factor Inventory scores. *Educational and Psychological Measurement*, 70, 1021-1041.
- Mooradian, T.A. & Nezlek, J.B. (1996). Comparing the NEO-FFI and Saucier's mini-markers as measures of the Big Five. *Personality and Individual Differences*, 21, 213-215.
- Thalbourne, M.A. (1998). Transliminality: Further correlates and a short measure. *Journal of the American Society for Psychical Research*, 92, 402-419.
- Van Kampen, D. (1993). The 3DPT dimensions S, E, and N: A critical evaluation of Eysenck's Psychoticism model. *European Journal of Personality*, 7, 65-105.
- Van Kampen, D. (1996). The theory behind Psychoticism: A reply to Eysenck. *European Journal of Personality*, 10, 57-60.
- Van Kampen, D. (2000b). Idiographic complexity and the common personality dimensions Insensitivity, Extraversion, Neuroticism, and Orderliness. *European Journal of Personality*, 14, 217-243.
- Van Kampen, D. (2006a). The Schizotypic Syndrome Questionnaire (SSQ): Psychometrics, validation and norms. *Schizophrenia Research*, 84, 305-322.
- Van Kampen, D. (2006b). The Dutch DAPP-BQ: Improvements, lower and higher order dimensions, and relationships with the 5DPT. *Journal of Personality Disorders*, 20, 81-101.
- Van Kampen, D. (2009). Personality and psychopathology: A theory-based revision of Eysenck's PEN model. *Clinical Practice & Epidemiology in Mental Health*, 5, 9-21.
- Van Kampen, D. (2011). *FFM dimensions and the 5DPT: A factorial study*. Interne Research Nota, Afdeling Klinische Psychologie, VU Amsterdam.
- Van Kampen, D. (2012). The 5-Dimensional Personality Test (5DPT): Relationships with two lexically based instruments and the validation of the Absorption scale. *Journal of Personality Assessment*, 94, 92-101.
- Van Kampen, D. (2014). The SSQ model of schizophrenic prodromal unfolding revised: An analysis of its causal chains based on the language of directed graphs. *European Psychiatry*, 29, 437-448.
- Van Kampen, D. (2015). NEO-dimensies en de 5DPT: Een kritische beschouwing. *De Psycholoog*, juni, 48-58.
- Van Kampen, D., Coolidge, F. & San Martini, P. (2012). Cross-sample and cross-language invariance of the Five-Dimensional Personality Test (5DPT): Exploratory and confirmatory analyses using Dutch, American and Italian samples. *Personality and Mental Health*, 6, 303-324.
- Van Kampen, D., Maurer, K., An der Heiden, W. & Häfner, H. (2009). Prodromal unfolding: The validation of the Schizotypic Syndrome Questionnaire model in a sample of first-episode schizophrenic patients. *Early Intervention in Psychiatry*, 3, 137-150.

© 2016 Boom uitgevers Amsterdam. Dit whitepaper is vrij te gebruiken voor niet-commerciële doeleinden. Voor commercieel gebruik dient u contact op te nemen met Boom uitgevers Amsterdam, info@boompsychologie.nl of (020) 524 45 14.

Over de auteur

Dr. Dirk van Kampen was tot zijn pensionering als onderzoeker en docent verbonden aan de afdeling Klinische Psychologie van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij verzorgde daar het onderwijs in de klinische psychodiagnostiek, zowel wat betreft de theoretische grondslagen als de praktijk. Zijn onderzoek betrof de constructie van de 5DPT, de ontwikkeling van een model ter beschrijving van de ontvouwing van het schizofrene prodroom en het meten van persoonlijkheidsstoornissen.

De Vijf-Dimensionale Persoonlijkheidstest (5DPT) is een persoonlijkheidsvragenlijst voor volwassenen voor gebruik binnen de klinische praktijk en in wetenschappelijk onderzoek. De 5DPT kan als alternatief dienen voor vragenlijsten die het Five-Factormodel (FFM) van persoonlijkheid meten, zoals o.a. de NEO-PI-R en de NEO-PI-3. De in totaal vijf persoonlijkheidsdimensies die u met de 5DPT in kaart kunt brengen zijn:

- Insensitiviteit
- Extraversie
- Neuroticisme
- Ordelijkheid
- Absorptie

Lees meer over de 5DPT en bestel op www.boompsychologie.nl/5dpt